

Výroba vánočních ozdob

Křehká krása, která se rodí z dokonalé řemeslné dovednosti

Díky laskavosti vedení podniku Vánoční ozdoby, DUV – družstvo ve Dvoře Králové jsme měli možnost vidět celou výrobu tradičních českých vánočních ozdob, kterou nás krok za krokem provedla vedoucí provozovny Regina Jákllová. S nadšením vyprávěla o práci, kterou před lety převzala po své mamince.

Zuzana Pacinová

Už od školky chodila za maminkou do práce, u malířek ozdob zkoušela různé techniky zdobení. Aby později ve výrobě vánočních ozdob mohla pracovat, vystudovala střední školu sklářskou, obor technolog chemie silikátů.

Tradiční české vánoční ozdoby se vyrábí ze skla, přesně řečeno ze skleněných trubek, které jsou čiré a průhledné (obr. 1 na str. 6). Aby se z dlouhé trubky získala surovina pro výrobu jednotlivé ozdoby, vytváří se z ní takzvané odtažky. Trubka se nad ohněm nahřeje a z ní se odtáhne kousek skla (odtažek), který se následně použije k výrobě jedné ozdoby. Dodavatelem skleněných tyčí je německý výrobce, firma Shott.

„Měli jsme českého dodavatele, sázavskou sklárnu Kavalier, která před lety vlivem krize zkrachovala, a my jsme byli nuceni najít si jiného výrobce,“ vysvětluje Regina Jákllová. „Když už si foukač, který se musí se sklem i s ohněm sžít, zvykne na určité sklo a dokáže s ním dobře pracovat, bylo by pro nás

velmi složité vracet se k původnímu dodavateli, protože každé sklo má jiné vlastnosti.

„Není takový problém sebekrásnější ozdoby vyrobit, jako je dobře prodat,“ říká Regina Jákllová. Naštěstí zahraniční zákazníci stále oceňují kvalitu a řemeslnou dokonalost. Asi osmdesát pět procent výroby vánočních ozdob jde na zahraniční trhy: do Německa, Rakouska, Spojených států amerických i Austrálie. Pro český trh nakupují obchodníci, kteří ozdoby dál prodávají prodejcům. „Ovšem v obchodních domech naše koule příliš nevidíte. To, co nabízejí, je většinou čínská produkce z plastu. Někomu to ale stačí,“ říká Regina Jákllová. Kdysi měla každá zakázka pro český trh několik set nebo až tisíc krabic, což je dnes výjimečné. „Po osmi letech se k nám vrátili dva velcí zákazníci z Austrálie, ti nám dali velké

Ozdobené stromky si prohlédneme ve vzorkovně: „Stromek nikdy nebude pěkný jen v jedné barvě, musí být alespoň ve dvou barvách a další barva obvykle slouží k tomu, aby „podtrhla“ celkový dojem. Je rozdíl, jestli jsou ozdoby uvnitř postříbřené nebo jen čiré, stejná barva vypadá na ozdobě jinak v prvním a jinak ve druhém případě. Tvary ozdob se udržují stejné jako dřív, třeba špičky na stromek vypadá stále stejně. Módní barva ozdob je každoročně určována na veletrhu ve Frankfurtu a souvisí s barvami bytového textilu.

zakázky, na kterých jsme letos pracovali od jara až do podzimu. Velmi dobře se nám spolupracuje s Rakušany, poněvadž nám dávají zakázky včas.

Když někdo plánuje zakázku až v květnu, je to pro nás už trochu pozdě. Například jeden americký zákazník nám už nyní avizoval, co si bude objednávat pro příští rok. Takže už teď víme, že máme foukat asi čtyři tisíce kusů chobotnic (viz obrázek). Ty jsou

ted' v Americe moc oblíbené. Jejich výroba je velmi pracná. Foukačka nejdříve vyfoukne kouli, pak si vezme tenkou tyčinku a nastaví si ostrý plamen, aby nahřála oba její konce, tyčinku přilepí na kouli a pomaličku fouká, až vyfoukne chapadélko a pak je vytvaruje. V zámoří jsme neměli komerčně úspěšnější ozdobu, než je tato chobotnice. Pak děláme třeba „retro“ ozdoby – podobné, jaké se dělaly před třiceti lety – mají 13 vpichů

dovnitř do skla. Každý rok se snažíme přijít s něčím novým. V nabídce máme všechny možné vzory a barvy – nejenom barvu, která je v tom roce „módní“, takže si u nás vybere každý. Dnes si lidé drobnější skleněné ozdoby kupují i na štedrovecerní stůl, nebo naopak chtějí obrovské kusy (*skleněné koule*) do hal a vchodů domů. Chceme vyhovět všem požadavkům našeho trhu, který je ještě náročnější než trh v cizině. Snažíme se také naši výrobu představit v zahraničí, teď pojedeme předvádět malování ozdob do Vídně, loni byly naše „holky“ ve Švýcarsku prezentovat foukání a malování. Velcí zákazníci, kteří si od nás nakoupí zboží, si přejí, abychom současně ukázali, jak se ozdoby vyrábí,“ vysvětluje Regina Jákllová.

Foukárna

„Pracuje tady asi patnáct foukaček, máme tu jen jednoho chlapa,“ směje se paní Regina. Fouká se buď do prostoru, nebo do formy. Každá foukačka nebo foukač se specializuje: koulař fouká jen koule, formař zase formy. Volné tva-

Tradice výroby ze skla byla v Podkrkonoší založena už ve 2. polovině 19. století. K největšímu rozmachu domácí výroby skleněných perel došlo před 1. světovou válkou, po válce výrobu téměř zastavila japonská konkurence. Kvalifikace domácích pracovníků byla využita k nové výrobě ručně foukaných a malovaných skleněných vánočních ozdob. V červenci 1931 se konala zakladatelská valná hromada sklářského družstva pro výrobu vánočních ozdob se sídlem ve Zdobíně u Dvora Králové. Od té doby nepřetržitě existuje firma Vánoční ozdoby, DUV – družstvo, která dnes sídlí ve Dvoře Králové. Ozdoby se vyráběly dokonce i během 2. světové války, „S nadsázkou by se dalo říci, až čínská produkce nás málem pohřbila,“ říká Regina Jákllová. Před sametovou revolucí měla firma dvacet provozoven v celém Východočeském kraji a zaměstnávala až tisíc lidí. I přes konkurenci levné nekvalitní výroby se firma na trhu udržela. Předtím, už roku 1935, dostala firma na světové výstavě v Bruselu cenu Grand Prix a pak ještě v roce 1958 zlatou medaili na EXPO 58 v Bruselu. V současné době je v nabídce družstva 80 tisíc výrobků při možnosti provedení v šesti stech barevných odstínech.

FOTOV REPORTÁŽ: RUDOSLAV BERNAT

2 – Markéta Hlavatá – foukání do prostoru

ry – rakety, olivy, špice, postavičky nebo hudební nástroje foukají také specialisté. Když už se naučí správně foukat a točit zápěstím a „rozumí“ si se sklem, využíváme to, co umí nejlépe. Jsou foukači, kteří umějí všechny tvary, z našich pracovníků jsou to jen dvě.

Vidíme, jak si pracovníce nahřívá odtážek skla, vkládá trubičku do úst a fouká (obr. 2).

Vyfouknutý tvar kontroluje v měřce. Velmi důležité je, aby se odtážek dokonale nahřál na všech stranách, po celé šířce odtážku zprava doleva, aby se ozdoba „nafoukla“ stejně. Vidíme, jak se sklo začíná valit, červená,

přepadává. Při foukání se sklo musí stále otáčet, aby „nepadalo“ k jedné straně.

Předtím, než vznikla firma Vánoční ozdoby, DUV – družstvo, foukaly se ozdoby doma v chalupách. Spalováním benzinu v hrnci si lidé podomácku vyráběli plyn. „My dnes vyrábíme plyn na stejném principu. Máme tady vývěvu, ve speciálním zařízení se ohřívá benzin, ze kterého vzniká plyn, který je dmychadlem hnán do trubek. Tato směs jde z trubky do kahanu, z něhož vycházejí benzinové výpary,“ vysvětluje Regina Jáklová. *(Jedná se o speciální technický benzin, který je uzpůsobený pro tuto potřebu – pozn. redakce)*. Tvary ozdob se foukají takzvaně volně do prostoru – špice, rakety, olivy, zvonky a koule se foukaly dříve i dnes v podstatě stejným způsobem. „Pak je způsob foukání do formy – chaloupky, kostelíky, postavičky, srdíčka jsou klasické formy, které stále vyrábíme, a samozřejmě každý rok

přidáváme nové,“ dodává vedoucí provozovny.

„Původcem výroby do forem byl pan Kynčl na Zdobíně, který už před válkou vyráběl pro družstvo mačkané perličky *(Pamětníci si vzpomenu na staré ozdoby na stromeček z navlétaných perliček – pozn. redakce)*. „Na Zdobíně a v Doubravici chlapi foukali ozdoby a ženské je malovaly. Do jedné chalupy se ozdoby nosily nastříbřit. Když byl zájem tak veliký, že výrobu podomácku přestávali stíhat, založili družstvo, na Zdobíně a v Doubravici si postavili provozovny a to byl vlastně základ naší výroby. Naše továrna vznikla až později, ale základy výroby byly položeny právě v podkrkonošských vesničkách. Tradice skleněných ozdob vznikla předtím v Itálii a přes Německo se dostala k nám. Historické tvary ozdob byly přizpůsobené i tomu, že stromeček se v chalupách věšil ze stropu špičkou dolů,“ vypráví

3 – Lenka Šejblová – foukání do formy

Regina Jákllová. „Základní výroba je stále stejná, třeba zvoneček se vyráběl naprosto stejně před sto lety. Zrovna tak je stejné foukání do formy: sklo musíte důkladně nahřát, vložit do formy a vyfouknout (obr. 3 a 4). Je to o zručnosti foukače, ten musí mít cit a přesně vystihnout okamžik, kdy se sklo začne valit, kdy je tvárné. Může se stát, že nepofouknete ve správnou dobu, sklo je studené a udělá vrásky nebo ho přehřejete a celé se vám zhroutlí. Práce foukače je pro nás nejdůležitější, jeden foukač „živí“ ve firmě dvacet lidí. Zručnost je opravdu klíčová, dobře vyfouknout skleněnou ozdobu se naučí tak pět lidí ze sta,“ zdůrazňuje paní Regina. A pak mě vede do dalších provozů malé továrny, abychom mohli vidět kompletně celou výrobu ozdob.

Stříbrná

Roztok dusičnanu stříbrného se nadržuje jehlou do každé ozdoby a pak

se musí pečlivě vyklepat. Dochází k redukci stříbra na stěnu skla. „Ozdoby stříbříme zevnitř, stejně jako se zrcadlo stříbří zezadu a zepředu se pak vidíte,“ vysvětluje Regina Jákllová. Koule se zevnitř nastříbí, přebytké množství roztoku se vyleje a ozdoby se potom opláchnou ve vodě se saponátem (obr. 8 a 9 na str. 8).

Díváme se na sušící tunely. Každá jedna ozdoba se namočí v nádobě se speciální nitrobarvou na sklo, napíchne se na hřebík a pak projede sušícím tunelem a usuší se (obr. 10 na str. 9). Díváme se, jak Lenka Bejrová smáčí čiré transparentní koule do barvy a jednu po druhé je napichuje na hřebíky. Ne všechny tvary se mohou smáčet. Třeba hlava sovy, která má vpichy, se smáčet nemůže, proto se barví postříkem. Veliké špice na stromek se také raději nastříkají, aby barva nestékala (obr. 11 na str. 9).

Kombinací foukání do prostoru a do formy je výstavní kousek – labuť. Na těle má připravené úchytky pro skřípec s pérkem, aby se mohla připevnit na větvíčku. Tělo labutě se dává do formičky, kde se vytvářejí peříčka na křídlech a volně do prostoru se pak fouká krk s hlavou a se zobáčkem (obr. 5 a 6). „Krček je dokonalý v tom, že foukačka paní Zita Tomiová má každý kus dokonale stejně zakřivený. Krk se nesmí příliš moc nahřát, aby se neslepil a byl dostatečně široký, aby se do něj dostalo stříbro, ale nesmí být příliš široký, aby byl vzhledný a pěkný. Zita Tomiová fouká labutě už pětadvacet let, ačkoli se jedná o ruční práci, jeden kus je jako druhý. Je specialistka na labuť. Foukat základní tvary – koule, olivu nebo raketu – se foukači naučí během prvního roku praxe. Je to řemeslo náročné na um i na trpělivost.

Horké sklo musí chladnout pomalu a v teple, aby nevznikalo vnitřní pnutí, jednotlivé kusy se nesmí dotýkat. Tím, že k výrobě používáme tenkostěnné sklo, stačí, když výrobky chladíme při pokojové teplotě. (Kdyby byla použita větší tloušťka skla, muselo by se chladit v chladicí peci, kde se nastaví teplota pro pozvolné ochlazování – pozn. redakce).

8

9 – Anežka Nosková ve stříbrně

Mezi barvami jsou rozdíly, člení se na laky, maty, porcelány, mrazolaky, metalízy a barvu se skořápkovým efektem.

Malírna

Postříbřené, obarvené a osušené ozdoby se dále zdobí posypem a malováním. Posyp se přichytí na lepidlo rozmíchané s křídou do konzistence husté šlehačky. Ludmila Trávnícká maluje nám pro ukázkou. „To je ono!“ oceňuje Radek Bernat, můj kolega fotograf. Štětce nebo sáčkem se nanáší lepidlo, pak barva, používají se speciální zásypy (obr. 12, 13 a 14). Všechno, co na skle drží, se využívá. „Tady vidíte kombinaci laku a matu,“ říká má průvodkyně, lakovanou kouli ozdobila malířka bílým matem. Širokým štětce nanáší proužky matu a dalším linkovacím štětce se nanese ještě plastický proužek (obr. 15 na vedlejší straně). Proužky jsou jeden jako druhý. Na stěně visí vzorníčky základních ozdob, kde se malířky mohou podívat, jak dříve vyrobené ozdoby vypadaly. Jsou

různé techniky zdobení, někdy vezme malířka ozdobu do ruky třeba dvacetkrát, někdy jen jednou, podle toho, jak je dekor náročný. „Teď malujeme pro tužemsko, koule, postavičky, sněhuláčky, ptáčky, hlavy koček,“ říká paní Regina. Tady je na kouli tramvaj (obr. 17 na vedlejší straně – je to zakázka pro pražský dopravní podnik).

I velikosti zásypů jsou různé, od jemného prachu až po zrníčka ve tvaru šestihranu. Čím je hustší a hrubší zásyp, tím musí být hustší lepidlo. Zásypy jsou z plastu nebo z drceného skla. Někdy je vyrábí sklárny, ale dodavatelé mají v DUV – družstvu víc. Obchodníci si objednávají ozdoby podle tématu – třeba ledové téma, červené téma, karneval, dětské téma. Proto se vyrábí ozdoby z jedné formy v různých barvách, aby se hodily do témat. Někdy se domalovává i nitrobarvou (třeba podvozek u auta nebo hlava sovy).

Malírna a expedice je poslední částí výroby. Dělají se tu dokončovací práce,

jako je lepení ocásků, skřípeček, nožiček. „Dříve se dělaly ocásky labutí ze skleněného vlákna, jenže ty se už vyrábět nesmí, protože drobné kousíčky skla se ulamovaly. Teď používáme umělohmotné nebo nově z krutího peří (obr. 7 na předchozí straně), barvené stejně jako textilie (třeba v pračce), peříčka z čapa marabu v bílé barvě nebo barvená peříčka čapa marabu. Záleží na tom, kolik si zákazník „připlatí“,“ vysvětluje Regina Jáková. Cena za umělohmotné peříčko nebo peříčko z čapa marabu je přirozeně jiná.

U ozdob, které se dostanou do balířny, se odstraní manipulační stopka. Nařízne se vidiovým nožem nebo pilkou na železo a napilovaná manipulační stopka se odlomí (obr. 16 na vedlejší straně), podobně jako když sestra ulomí napilovanou ampulku injekční stříkačky. Nakonec se ke kouli přidá korunka – filigránová záponka – na zavěšení. „S korunkami budeme mít problém, protože letos končí dodavatel s domácí ruční výrobou, jde do důchodu. Tyto korunky

12 – Ludmila Trávnícká – zdobení

13
Štětce jsou jemné, jsou převážně ze srsti kanadské veverky. Některé jsou velmi tenké a jemné, ale přesto dobře udrží barvu. Barvy se nanáší také takzvaným písátkem

14

10 – Lenka Bejrová – smáčení

11 – Eva Špringerová – stříkání

od „našeho“ dodavatele byly totiž tak akorát, nebyly ani příliš tuhé, ani příliš měkké,“ svěruje se Regina Jákllová.

Pro zákazníka se balí krabice s 24 zlatými ozdobami. Vidíme, jak pracovnice lepí ocásek i nožičky k labuti (obr. 7 na str. 7). Lepidlo je podobné, jako z tavné pistole, která se používá k výrobě dekorací. Výrobce lepidlo dodává v malinkých „pecičkách“, které se roztaví v tavné vaničce.

Krabičky si firma vyrábí pro své zakázky sama. Vidíme, jak pracovnice krabice sešívá kovovými sponkami, aby držely pohromadě. Na krabici má firma Vánoční ozdoby, DUV – družstvo už několik let stejný dekor, podle kterého její zboží poznáte. Krabice jsou připravené k expedici (obr. 18), zvonečky se budou dětem na stroměčku určitě líbit. ■

Tip pro čtenáře na opravu ulomené nožičky labutě: Když vám doma upadne z ozdoby nožička nebo ocásek, stačí je tavnou pistolí znovu přilepit.

17

18 – Renata Böhmová – balení